

Iz pedagoške teorije i prakse

UDK: 06.05Nobel:055.2

Stručni rad

Svjetlana Sokolić

Uspješne, samozatajne i ponosne žene – nagrađivanje u svijetu znanosti i umjetnosti

Sažetak

Status žena u znanosti nije pravedan i nije zadovoljavajući. Između ostalog, to je vidljivo i u broju dobitnica Nobelove nagrade. Alfred Bernhard Nobel najviše je obilježen činjenicom da je izumio dinamit. Ljudi nisu koristili dinamit u svrhe koje je on zamišljao, što ga je veoma rastužilo. Iz tog razloga ustanovio je Nobelovu nagradu. Od prve dodjele Nobelove nagrade do danas ne događa se sve prema želji i zamisli Alfreda Nobela. Jako je mali broj žena koje su dobile Nobelovu nagradu. Ljudi su danas sve više svjesniji te činjenice i pokušavaju je ispraviti na razne načine.

Ključne riječi: Alfred Nobel, Nobelova nagrada, žena

Uvod

Mnogi mislioci za ženski su um izrekli sljedeće:
„Nazvati ženu slabijim spolom je kleveta; to je muškarčeva nepravda prema ženi. Ako se pod snagom misli sila, onda zaista, žena je manje nasilna nego muškarac. Ako se pod snagom misli moralna snaga, onda je žena nemjerljivo superiornija. Zar nemaju bolju intuiciju, zar se ne žrtvuju više, zar nije izdržljivija, zar nema veću hrabrost? Bez nje, muškarac ne bi mogao biti. Ako je nenasilje zakon našeg bića, budućnost je sa ženom.“

Mahatma Gandhi

„Ženski um je demonstrirao kapacitet za sva mentalna postignuća muškaraca i kako generacije prolaze taj kapacitet će biti proširen; prosječna žena će biti obrazovana kao prosječni muškarac, a onda i bolje obrazovana, jer će uspavani talenti njenog mozga biti stimulirani do aktivnosti koja će biti još intenzivnija i moćnija zbog stoljeća mirovanja. Žena će ignorirati prošlost i šokirati civilizaciju svojim napretkom.“

Nikola Tesla

„Žene su najveći neiskorišteni rezervoar talenta u svijetu.“

Hillary Clinton

„Ako želiš nešto da bude rečeno, pitaj muškarca; ako želiš da bude urađeno pitaj ženu.“

Margaret Thatcher

Žene su jako pametne i vrijedne, ali nisu sklone isticati svoje zasluge i svoja postignuća. Muškarci to, nažalost, vrlo često iskorištavaju. Alfred Nobel bio je čovjek koji nikako nije želio da se to dogada. On je želio da se Nobelova nagrada dodjeljuje ljudima bez obzira na nacionalnost, da se nagrada dodijeli najvrjednijoj osobi.

Žene dobitnice Nobelove nagrade

Od prve dodjele Nobelove nagrade 1901. godine do zadnje dodjele 2022. godine, od 989 pojedinaca kojima je dodijeljena Nobelova nagrada, samo 61 žena je njome je nagrađena. To je svega 6,17 %. Osvrnimo se na neke od iznimnih rezultata. Samo četvero znanstvenika dobilo je po dvije Nobelove nagrade. Jedna od njih je Marie Sklodowska Curie. Samo dvoje znanstvenika dobilo je dvije Nobelove nagrade u dvije različite kategorije. Jedna od njih je Marie Sklodowska Curie koja je 1903. godine dobila Nobelovu nagradu za fiziku, a 1911. godine Nobelovu nagradu za kemiju. Najmlađi laureat

Nobelove nagrade ponovo je žena: Malala You-safzai. Ona je 2014. godine dobila Nobelovu nagradu za mir. Rođena je 12. srpnja 1997. godine i u trenutku dodjele Nobelove nagrade imala je samo 17 godina. Kada gledamo kategorije, situacija je sljedeća: Nobelovom nagradom za fiziku nagrađene su 4 žene (od 222 laureata), Nobelovom nagradom za kemiju nagrađeno je 8 žena (od 191 laureata), Nobelovom nagradom za fiziologiju ili medicinu nagrađeno je 12 žena (od 225 laureata), Nobelovom nagradom za književnost nagrađeno je 17 žena (od 119 laureata), Nobelovom nagradom za mir nagrađeno je 18 žena (od 140 laureata) i Nobelovom nagradom za ekonomiju nagrađene su 2 žene (od 92 laureata). Zašto je tako? Zašto je tako mali udio žena među dobitnicima Nobelove nagrade? To je pitanje koje se sve češće i sve više ponavlja. Nobelova nagrada već dugo je na meti vrlo ozbiljnih kritika i zbog nedostatka žena među laureatima.

Jedna od supermoći žena u znanosti je NEVIDLJIVOST.

Kalinić (2019) navodi zašto je tako malo žena koje su dobile Nobelovu nagradu. Degradiranje ženskog rada kroz praktički prekarni, neplaćeni rad, onemogućavanje studija na prestižnim sveučilištima, onemogućavanje zapošljavanja i razlika u visini primanja između muškaraca i žena na znanstvenim i profesorskim pozicijama pridonijeli su odvratanju žena od karijera u znanosti i općenito u STEM/MINT području. Borba Vere Rubin i Marije Goepfert Mayer samo je nekoliko primjera ovog problema: obje ove velike znanstvenice bile su diskriminirane, nedovoljno plaćene i ograničene u svojim izborima.

Također, problem je i nedostatak žena u znanosti, odnosno na ključnim mjestima u istraživačkim timovima. Nobelove nagrade obično dobivaju voditelji tima (PI-glavni istraživač) dok cijeli niz ljudi uključenih u otkriće ostaje uglavnom nevidljiv. Žene u znanstvenim timovima često su mlade, te nemaju poziciju u svojim institucijama koja bi im dala moć i vidljivost da budu nominirane za nagradu. Nobelove nagrade danas dobivaju ljudi koji su svoja otkrića zabilježili sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća kada još uvijek nije bilo dovoljno žena u timovima dok ih pedesetih i šezdesetih gotovo uopće nije bilo, uz nekoliko rijetkih izuzetaka - kao što je Vera Rubin.

O ovoj temi Durkalić (2019) navodi da su žene kroz povijest doista bile zapostavljene, a mnoga njihova otkrića bila su predmet prisvajanja muškaraca. Vjerojatno bi bilo naivno misliti da u svim tim slučajevima nije bilo diskriminacije budući da je cijela povijest ispisana događajima u kojima su žene namjerno zapostavljene ili marginalizirane u korist muškaraca i njihovih uspjeha.

Bezbrojni su primjeri u povijesti znanosti da su muškarci preuzimali zasluge žena, koje su tim procesima vremenom bile marginalizirane i potisnute u privatnu sferu – mnoge od njih su odustale od znanosti, umjetnosti i drugih disciplina kojima su se bavile.

No sve više ljudi počinje javno i glasno govoriti o tome s čime se susreću žene u akademskoj zajednici. Djelomično je to seksističko ozračje, a dijelom činjenica da je ženama mnogo teže zasnovati obitelj, brinuti o djeci, pogotovo u prvim godinama majčinstva, te graditi znanstvenu karijeru.

Pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća malo žena bavilo se znanostu. To je nepravda. Jako je teško doći do podataka o ženama koje su u znanosti igrale velike uloge i postigle velike uspjehe. Takav slučaj nikako nije s muškarcima. Resnick (2018) navodi očiti primjer toga, a to je Donna Strickland, fizičarka sa Sveučilišta Waterloo, koja je 2018. godine dobila Nobelovu nagradu za fiziku. Ona je bila tek treća žena koja je osvojila Nobelovu nagradu za fiziku. Tek nakon osvajanja Nobelove nagrade Donna Strickland dobiva stranicu na Wikipediji. Donna Strickland i Gerard Mourou podijelili su milijunsku nagradu zbog njihova zajedničkog otkrića novog načina za povećanje snage laserskih zraka u kratkim eksplozijama. Stranica Gerarda Mouroua na Wikipediji postoji od 2005. godine dok Donna Strickland dobiva stranicu na Wikipediji tek nakon što je dobila Nobelovu nagradu za fiziku. Ovo je važno jer je vidljivost žena u znanosti važna. Važno je jer se previše žena osjeća obeshrabreno ili se ne osjeća dobrodošlo nastaviti karijeru u znanosti. Važno je razumjeti da su žene važan i nadahnjujući doprinos znanosti.

Često su žene u povijesti namjerno po strani ili marginalizirane u korist muškaraca i njihovih uspjeha. Teško je doći do podataka o ženama koje su u znanosti igrale velike uloge i postigle velike uspjehe u odnosu na njihove muške kolege. Svi mi znamo da ih je sigurno bilo, ali znamo i da manjak informacija o njima samo upućuje na to da su te informacije nevidljive i da nikako nisu mogle ni doći do javnosti. Dvije su skandalozne nepravde učinjene ženama koje su trebale, a nisu dobile Nobelove nagrade. Jedna od njih je Vera Rubin, a druga Lise Meitner. I naša književnica Ivana Brlić-Mažuranić, koju nazivaju hrvatskim Andersenom i hrvatskim Tolkienom, u četiri godine (1931., 1935., 1937. i 1938.) šest je puta bila predložena za Nobelovu nagradu za književnost. Predlagali su je dr. Gavro (Gabriel) Manojlović (1931., 1935., 1937. i 1938.), Albert Bazala (1937. i 1938. godine), te Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti (1931. i 1938. godine). Autorica Habuzin (2020) piše da je Ivana Brlić-Mažuranić često nazivana hrvatskim Andersenom zbog svoje virtuoznosti pripovjedačice za djecu i hrvatskim Tolkienom radi posezanja u fantastični svijet mitologije. Svojom izvornošću i svježinom ravnopravno stoji rame uz rame s velikanima dječje književnosti. Djela su joj prevedena na sve važnije svjetske jezike. Unatoč svemu tome Ivana Brlić-Mažuranić nikada nije dobila Nobelovu nagradu za književnost.

Ženama je teško brinuti se o obitelji i graditi karijeru u znanosti ističe Tanović (2019). Briga o obitelji, o djeci zahtijeva jako puno vremena. Zbog toga žene često znaju stavljati znanost na „slow down“. Znanstvene studije i eksperimenti ponekad zahtijevaju dugoročni rad, rad od nekoliko dana, rad po noći, nije dovoljno radno

vrijeme od 8 sati. To je za žene neizvedivo. Jednostavno, čini se kako nema poticaja i podrške ljudima u znanstvenoj zajednici u pogledu ostvarivanja obitelji i olakšavanja obiteljskog života. Tek neke institucije poput Društva Max Planck u Njemačkoj ovaj problem shvaćaju ozbiljno i pomažu ljudima koji tu rade. Ljudima se pruža pomoć, u sklopu instituta otvaraju se dječji vrtići kako bi znanstveni djelatnici mogli više biti sa svojom djecom i brinuti o njima tijekom radnog vremena, što ih, naročito žene, potiče da ne ostaju kod kuće, već da se što prije vrate na posao. Rad u znanosti zahtijeva i odlaske na konferencije, prezentaciju rada u značajnim časopisima i sl. Za sve to potrebno je i vrijeme i novac. Znanstvenice same ne mogu si to priuštiti. U razvijenim državama društva državne institucije znanstvenicama pružaju pomoć i podršku u tom pogledu. Problem je sa znanstvenicama iz slabije razvijenih zemalja u kojima se gotovo ništa ne ulaže u znanost i koje nemaju nikakvu sistemsku potporu. One ostaju nevidljive.

Svjesni situacije koja se događa i sve većeg nezadovoljstva do kojeg je došlo, ljudi pokušavaju poboljšati situaciju žena u znanosti. Kalinić (2019) piše da je tako npr. glavni tajnik Kraljevske švedske akademije znanosti, potpredsjednik Upravnog odbora Nobelove nagrade, član Academia Europaea i bivši predsjednik Nobelovog odbora za fiziologiju ili medicinu Goran K. Hansson doista pokušao nešto učiniti po pitanju veće uključenosti i vidljivosti žena u znanosti i većeg sudjelovanja žena. U pismu znanstvenicima širom svijeta inzistirao je na tome da prilikom kandidiranja i odabira uzmu u obzir geografiju, tj. porijeklo znanstvenika, kao i spol. Isto tako, zamolio je i da više žena predloži kandidate smatrajući kako će žene predlagati

žene, kolegice. Ovo nije dalo zadovoljavajuće rezultate. Hansson je iskazao svoje razočaranje dobivenom činjenicom: više žena među onima koji predlažu kandidate nije rezultiralo time da je i više žena nominirano. Tužna činjenica koja je djelomično točna je da žene ne podržavaju žene. Za razliku od muškaraca.

Freund (2020) se pitao hoće li 2020. godine više Nobelovih nagrada pripasti ženama. Prije svega u znanstvenim disciplinama žene su često bile u sjeni svojih muških suparnika. Žene istraživačice, koje su dale značajan doprinos otkrićima nagrađenim Nobelovom nagradom, također nisu dobile priznanje.

Tu svakako pripadaju Lise Meitner (otkrila oslobađanje energije tijekom nuklearne fisije), Jocelyn Bell Burnell (otkrila brzo rotirajuće neutronske zvijezde - pulsare) ili američka astronomkinja Vera Rubin, koja je pružila prve uvjerljive dokaze o postojanju tamne materije još 70-ih godina 20. stoljeća. Umjesto toga, za ovo su prošle godine nagrađena tri muška astrofizičara.

U vremenima kada se puno raspravlja o ravnopravnosti spolova i raznolikosti, očekivanja od Nobelove zaklade posebno su velika. Mnogo se toga promijenilo u prirodnim znanostima posljednjih nekoliko desetljeća. Postoje brojne kandidatkinje koje više nego zaslužuju takvu nagradu. Tako su Emmanuelle Charpentier i Jennifer Doudna, koje su 2012. godine izumile genetske škare nazvane CRISPR-CAS9, smatrane perspektivnim kandidatkinjama za Nobelovu nagradu za medicinu 2020. godine, ali su Nobelovu nagradu za medicinu dobila tri muškarca: Harvey J. Alter, Michael Houghton i Charles M. Rice za otkriće virusa hepatitisa C. Koliko god žene bile i jesu vrhunske znanstve-

nice i istraživačice, Nobelove nagrade ih uporno zaobilaze.

O samom Nobelu

Mnogi autori pisali su o Alfredu Nobelu. U svojoj knjizi „Nobel i Nobelovci“ Ivezic (1965) piše kako je Alfred Bernhard Nobel, švedski kemičar, inženjer, pronalazač – izumitelj, filantrop, mirotvorac, kozmopolit i industrijalac rođen je 21. listopada 1833. godine u Stockholmu, Švedska. Bio je treći sin Immanuela Nobela i Andriette Ahlsell Nobel. Njegov otac Immanuel Nobel bio je inženjer i izumitelj – izumio je šperploču. Gradio je mostove i zgrade u Stockholmu. Zbog svog građevinskog posla eksperimentirao je s različitim tehnikama miniranja stijena. Zanimanje za eksploziv prenio je na Alfreda. Godine 1842. Immanuel Nobel uspijeva dovesti svoju obitelj u St. Petersburg, Rusija. Njegovi sinovi ondje stječu prvorazredno obrazovanje kod privatnih učitelja. Obuka je uključivala prirodne znanosti, jezike i književnost. Iz tog razloga Alfred Nobel do svoje 17. godine tečno je govorio švedski, ruski, francuski, engleski i njemački. Kvalitetan pregled Nobelova života ima i Frangsmysa (1998) u kojem donosi kako su njegovi primarni interesi bili engleska književnost i poezija, kao i kemija i fizika. Immanuel Nobel želio je da se njegovi sinovi pridruže njegovom poduzeću kao inženjeri. Nije mu se svidalo Alfredovo zanimanje za poeziju te ga, kako bi mu proširio horizonte, šalje u inozemstvo na daljnje usavršavanje u kemijskom inženjerstvu. Ringertz navodi da je tijekom dviju godina Alfred Nobel posjetio Švedsku, Njemačku, Francusku i Sjedinjene Države. Najviše mu se svidao Pariz. Tamo je radio u privatnom labo-

ratoriju profesora T.J. Pelouzea, poznatog kemičara. Tamo je upoznao mladog talijanskog kemičara Ascanija Sobrera koji je tri godine ranije izumio vrlo eksplozivnu tekućinu, nitroglicerina. Alfred Nobel jako se zainteresirao za nitroglicerina i nastavio je dalje eksperimente s njim. Godine 1863. Immanuel Nobel se sa svoja dva sina, Alfredom i Emilom, vraća u Stockholm. U Švedskoj se Alfred Nobel usredotočio na razvoj nitroglicerina kao eksploziva. Prilikom jedne eksplozije pogiba mu brat Emil i nekoliko drugih osoba. Iako ga je to obilježilo za cijeli život, Alfred se nije obeshrabrio i 1864. godine uspio je pokrenuti masovnu proizvodnju nitroglicerina. Godine 1867. patentirao je dinamit. Nakon toga izumio je i detonator koji se mogao zapaliti paljenjem fitilja. Tijekom godina Alfred Nobel osnovao je tvornice i laboratorije na oko 90 različitih mjesta u više od 20 zemalja. Zbog toga što stalno putuje, iako je veći dio života živio u Parizu, Victor Hugo ga je svojedobno opisao kao „najbogatijeg europskog skitnicu“. Dok nije putovao ili se bavio poslovnim aktivnostima, Alfred Nobel bavio se raznim kemijskim izumima u svojim različitim laboratorijima. Do smrti 1896. godine imao je 355 patenata. Alfreda Nobela za života je pratio glas „trgovca smrću“. To je strahovito ogorčilo Alfreda Nobela koji je bio uvjeren da radi samo za dobrobit čovječanstva. Alfred Nobel bio je zaprepasten i šokiran načinom na koji je svijet upotrebljavao njegov izum – dinamit. Upravo zbog toga odlučio je da se nagrade dodjeljuju onima koji svojim sposobnostima najviše doprinose čovječanstvu. Alfred Nobel umro je u San Remu u Italiji 10. prosinca 1896. godine. Bio je čovjek koji je tečno govorio nekoliko jezika: švedski, ruski, francuski, engleski i njemački, pisao je poeziju i drame. Također,

bio je vrlo zainteresiran za društvena pitanja i pitanja vezana uz mir, te je imao stavove koji su se u njegovo vrijeme smatrali radikalnima. Interesi Alfreda Nobela ogleđavaju se u nagradi koju je ustanovio. Otvaranje njegove oporuke izazvalo je iznenađenje da će njegovo bogatstvo biti iskorišteno za nagrade iz fizike, kemije, fiziologije ili medicine, književnosti i mira. Dva mlada inženjera Ragnar Sohlman i Rudolf Liljequist bili su izvršitelji njegove oporuke. Pokrenuli su osnivanje Nobelove zaklade kao organizacije koja će se brinuti o financijskim sredstvima koja je Alfred Nobel ostavio u tu svrhu i koordinirati rad institucija koje dodjeljuju nagrade. To je bilo uz poteškoće jer je oporuka osporavana od strane rodbine i ispitivana od strane vlasti u raznim zemljama. Zbog toga je prošlo pet godina prije nego što je prva Nobelova nagrada mogla biti dodijeljena 1901. godine.

Izvadak iz oporuke Alfreda Nobela:

„Sva moja preostala unovčiva imovina treba biti isplaćena na sljedeći način: kapital, pretvoren u sigurne vrijednosne papire od strane mojih izvršitelja, treba sačinjavati fond, kamate na koje će se godišnje raspodijeliti kao nagrade onima koji su tijekom prethodne godine, donijeli najveću korist čovječanstvu. Kamate se dijele na pet jednakih dijelova i raspoređuju na sljedeći način: jedan dio osobi koja je učinila najvažnije otkriće ili izum u području fizike; jedan dio osobi koja je napravila najvažnije kemijsko otkriće ili poboljšanje; jedan dio osobi koja je napravila najvažnije otkriće u domeni fiziologije ili medicine; jedan dio osobi koja je na području književnosti stvorila najistaknutije djelo u idealističkom smjeru; i jedan dio osobi koja je učinila najviše ili najbolje za unaprjeđenje zajedništva među narodima, ukidanje ili smanje-

nje stalnih vojski, te uspostavljanje i promicanje mirovnih kongresa. Nagrade za fiziku i kemiju dodijelit će Švedska akademija znanosti; onaj za fiziološka ili medicinska postignuća Instituta Karolinska u Stockholmu; onaj za književnost Akademije u Stockholmu; a ono za pobornike mira od strane odbora od pet osoba koje bira norveški Storting. Moja je izričita želja da se prilikom dodjele nagrada ne vodi računa o nacionalnosti, već da se nagrada dodijeli najvrjednijoj osobi, bez obzira je li Skandinavac ili ne.“

Nobelova nagrada

Nobelova nagrada (švedski Nobelpriset) dodjeljuje se svake godine od 1901. Iznimno tri godine zaredom: 1940., 1941. i 1942. godine nagrade nisu dodijeljene zbog Drugog svjetskog rata. Nobelove nagrade najprije su se dodjeljivale za fiziku, kemiju, fiziologiju ili medicinu, književnost i mir. Utemeljitelj nagrade je Alfred Bernhard Nobel. Godine 1968. švedska središnja banka (Sveriges Riksbank) ustanovila je Sveriges Riksbank nagradu za ekonomske znanosti u spomen na Alfreda Nobela.

Nobelova nagrada dodjeljuje se jednom godišnje na svečanosti koja se u pravilu održava na dan kada je preminuo Alfred Nobel – 10. prosinca. Nobelovu nagradu za fiziku, kemiju i ekonomiju dodjeljuje Kraljevska švedska akademija znanosti, Stockholm, Švedska. Nobelovu nagradu za fiziologiju ili medicinu dodjeljuje Nobelova skupština na Karolinska institutu, Stockholm, Švedska. Švedska akademija dodjeljuje Nobelovu nagradu za književnost. Odbor od pet osoba koje će izabrati norveški parlament (Stortinget) dodjeljuje Nobelovu

nagradu za mir. Sve Nobelove nagrade, izuzev nagrade za mir, dodjeljuju se na ceremoniji u Stockholmu, Švedska. Švedski kralj predaje nagradu laureatu/laureatima. Nobelova nagrada za mir dodjeljuje se na ceremoniji u Oslu, Norveška. Norveški kralj prisutan je, ali je predsjednik Nobelova odbora taj koji predaje nagradu laureatu/ima.

Nobelova nagrada dodjeljuje se pojedincu ili skupinama čiji su uspjesi iznimni. Ni u kojem slučaju iznos nagrade ne može se podijeliti između više od tri osobe. Prema posljednjoj želji Alfreda Nobela, Nobelova nagrada dodjeljuje se ljudima „koji su protekle godine podarili čovječanstvu najveću dobrobit“. Također prema želji Alfreda Nobela Nobelove nagrade dodjeljuju se bez obzira na naciju, rasu, vjeru ili ideologiju. Dana 10. prosinca, prilikom dodjele Nobelove nagrade, dobitnici Nobelove nagrade dobivaju tri stvari: Nobelovu diplomu, Nobelovu medalju i dokument koji potvrđuje iznos Nobelove nagrade. Pojedinci i organizacije koji su dobili Nobelovu nagradu nazivaju se laureatima Nobelove nagrade.

Nobelova nagrada dodjeljuje se od 1901. godine. Godine 2021. Nobelova nagrada dodijeljena je 118. puta jer tri godine zaredom, 1940., 1941. i 1942. godine u vrijeme Drugog svjetskog rata, Nobelove nagrade nisu dodjeljivane. Neke kategorije nisu imale svake godine laureate. Nobelova nagrada za fiziku najčešće je dodjeljivana: 115 puta, odnosno 115 godina. Nobelova nagrada za mir najmanje puta je dodjeljivana: 103 puta. Ostale kategorije Nobelove nagrade dodjeljivane su: kemija 113 puta, fiziologija ili medicina 112 puta, književnost 114 puta i ekonomske znanosti odnosno ekonomija

53 puta. Naravno ne smijemo zaboraviti da se Nobelova nagrada za ekonomiju dodjeljuje od 1968. godine. Najviše laureata bilo je za Nobelovu nagradu za fiziologiju ili medicinu: 224. Najmanje laureata bilo je za Nobelovu nagradu za književnost: 118. Nobelova nagrada može u određenoj kategoriji biti dodijeljena jednom laureatu, dvama laureatima ili najviše trima laureatima. Alfred Nobel u svojoj oporuci napisao je da nikako ne mogu biti više od triju laureata iz pojedine kategorije. Nobelova nagrada iz književnosti najčešće je dodijeljavana jednom laureatu i to 110 puta; dva laureata su dobila su je 4 puta, dok tri laureata nikad nije imala. Nobelova nagrada za fiziologiju ili medicinu svega 39 puta dodijeljena je samo jednom laureatu, 34 puta dodijeljena je dvama laureatima, a tri laureata dijelila su je 39 puta. Između 1901. i 2021. godine Nobelove nagrade dodijeljene su 609 puta 975 osoba i organizacija. S obzirom na to da su neki laureati dobili Nobelovu nagradu više puta, to čini ukupno 943 pojedinca i 25 organizacija. Nobelovu nagradu odbila su dva njezina dobitnika. To je Jean-Paul Sartre. On je 1964. godine dobio Nobelovu nagradu za književnost. Odbio ju je iz jednostavnog razloga: stalno je odbijao sve službene počasti. Drugi dobitnik Nobelove nagrade koji ju je odbio je Le Duc Tho. On je 1973. godine dobio Nobelovu nagradu za mir zajedno s američkim državnim tajnikom Henryjem Kissingerom. Nagradu su dobili za pregovore o Vijetnamskom mirovnom sporazumu. Navevši kao razlog situaciju u Vijetnamu, Le Duc Tho rekao je da nije u poziciji prihvatiti Nobelovu nagradu za mir. Četiri dobitnika Nobelove nagrade vlasti su prisilile da odbiju Nobelovu nagradu. Richardu Kuhnu, Adolfu

Butenaudtu i Gerhardu Domagku Adolf Hitler je zabranio da prime Nobelovu nagradu. Nobelovu diplomu i medalju svi su oni kasnije mogli dobiti, ali ne i novčani iznos nagrade. Četvrti nobelovac iz te skupine je Boris Pasternak. On je dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1958. godine. Isprva je prihvatio Nobelovu nagradu, ali vlasti Sovjetskog Saveza njegove rodne zemlje kasnije su ga prisilile da je odbije. Trojica dobitnika Nobelove nagrade za mir bila su uhićena u vrijeme dodjele Nobelove nagrade. To su: Carl von Ossietzky, njemački pacifist i novinar, zatim Aung San Sun Kyi, burmanska političarka, i Liu Xiaobo, kineski aktivist za ljudska prava.

Zaključak

Sve to dovodi to toga da žene, osim što postaju nevidljive, odustaju od znanstvenih karijera jer u takvoj konstelaciji stvari ne postoji mogućnost odabira žena s jakim referencama i znanstvenim radom ne samo za Nobelove nagrade, nego i za imenovanja žena na vodeće pozicije u ključnim institucijama ili kao voditelji timova. Danas se ta netolerantna i izrazito toksična klima za žene u akademskoj zajednici počinje mijenjati, no val takvih promjena spor je i trebat ćemo još neko vrijeme pričekati da stigne do nas i da se status žena u znanosti zaslužio poboljša. Budući da u našem krugu sjede mnoge mudre mlade glave, pružimo im svima ravnopravnu priliku. Zaobiđimo stereotipe i neka svi, bilo muški ili žene, imaju jednako pravo na znanje i uspjeh.

Za kraj - nekoliko aforizama Alfreda Nobela:

„Zadovoljstvo je jedino pravo bogatstvo.“

„Nije dovoljno biti vrijedan poštovanja da bi vas se poštovalo.“

„Samopoštovanje bez poštovanja drugih je poput dragulja koji ne podnosi dnevnu svjetlost.“

„Nada je veo prirode za skrivanje golotinje istine.“

„Dom je mjesto gdje radim i radim posvuda.“

Literatura

Alfred Nobel. Dostupno na https://hr.wikipedia.org/wiki/Alfred_Nobel

Brlić-Mažuranić, Ivana. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=9601>

Duhaček, G. (2013, 20. studenoga). 13 žena koje imaju književnog Nobela. Dostupno na <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/13-zena-koje-imaju-knjizevnog-nobela-20131022>

Frangsmyr, T. (1998, 8. prosinca). *Alfred Nobel – Life and Philosophy*. Dostupno na <https://www.nobelprize.org/alfred-nobel/alfred-nobel-life-and-philosophy/>

Freund, A. (2020, 5. listopada). *Hoće li 2020. više žena dobiti Nobelovu nagradu?*. Dostupno na <https://www.dw.com/hr/ho%C4%87e-li-2020-vi%C5%A1e-%C5%BEena-dobiti-nobelovu-nagradu/a-55162430>

Gregersen, E. *Alfred Nobel*. Dostupno na <https://www.britannica.com/biography/Alfred-Nobel>

Habuzin, B. (2020, 15. travnja). *Ivana Brlić-Mažuranić – djetinjstvo i mladost u krugu velikana*. Dostupno na <https://www.profil-klett.hr/ivana-brlic-mazuranic-djetinjstvo-i-mladost-u-krugu-velikana>

Haddad, M. (2021, 8. listopada). *Infografika: Dobitnici Nobelove nagrade od 1901. do 2021..* Dostupno na <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2021/10/8/infografika-dobitnici-nobelove-nagrade-1901-2021>

Ivana Brlić Mažuranić. Dostupno na <https://www.bajke.hr/ivana-brlic-mazuranic/>

Ivana Brlić-Mažuranić. Dostupno na https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivana_Brli%C4%87-Ma%C5%BEurani%C4%87

Ivana Brlić Mažuranić: *Nevolje s (po)rodom*. Dostupno na <https://voxfeminae.net/strasne-zene/ivana-brlic-mazuranic-nevolje-s-porodom/>

Ivezić, S. (1965.) *Nobel i nobelovci*. Zagreb: Epoha

Jeppensen, H. (2008, 20. listopad). *Tko je bio Alfred Nobel?*. Dostupno na <https://www.dw.com/hr/tko-je-bio-alfred-nobel/a-3726775>

Kalinić, J. (2019, 2. prosinca). *Zašto je tako malo žena dobitnica Nobelovih nagrada iz nauke?*. Dostupno na <https://bavoanews.com/a/za-to-je-tako-malo-zena-dobitnica-nobelovih-nagrada-iz-nauke-/5189086.html>

Lovaković, M. (2020, 24. prosinca). *Marie Curie – prva žena dobitnica Nobelove nagrade*. Dostupno na <https://zaposlena.hr/aktualno/marie-curie-prva-zena-dobitnica-nobelove-nagrade/>

Nobelova nagrada. Dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43968>

Nobelova nagrada. Dostupno na https://hr.wikipedia.org/wiki/Nobelova_nagrada

Nobel Prize facts. Dostupno na <https://www.nobelprize.org/prizes/facts/nobel-prize-facts>

Popis žena dobitnica Nobelovih nagrada. Dostupno na https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak:Popis_%C5%BEena_dobitnica_Nobelovih_nagrada

Resnick, B. (2018, 11. listopada). *Fizičarka koja je morala osvojiti Nobela da bi dobila stranicu na Wikipediji*. Dostupno na <https://www.libela.org/prozor-u-svijet/9862-fizicarka-koja-je-morala-osvojiti-nobela-da-bi-dobila-stranicu-na-wikipediji/>

Ringertz, N. *Alfred Nobel – his life and work*. Dostupno na <https://www.nobelprize.org/alfred-nobel/alfred-nobel-his-life-and-work/>

Stanin, S. (2017, 21. prosinca). *Nobel i nobelovci*. Dostupno na <https://www.skolskiportal.hr/kolumne/nobel-i-nobelovci/>

(2018, 19. travnja). Super žene koje su dobile Nobelovu nagradu: Samo ih je 47, ali su zbilja genijalne. net.hr. Dostupno na <https://net.hr/danas/svijet/lista-super-zena-koje-sudobile-nobelovu-nagradu-samo-ih-je-47-ali-su-zbilja-genijalne-c0675a6c-b1c2-11eb-a51e-0242ac130043>

Abstract

Successful, modest and proud women - rewards in the world of science and art

The status of women in science is not fair and is not satisfactory. Among other things, this is visible in the number of female Nobel Prize winners. Alfred Bernhard Nobel is most famous for the fact that he invented dynamite. People did not use dynamite for the purposes he imagined, which made him very sad. For this reason, he established the Nobel Prize. From the first awarding of the Nobel Prize until today, not everything happens according to the wishes and ideas of Alfred Nobel. There are very few women who have won the Nobel Prize. People are increasingly aware of this fact nowadays and try to correct it in various ways.

Keywords: *Alfred Nobel, Nobel Prize, woman*